

Hatvan éve ment el Krúdy Gyula

A nyíri hazából a hónapos szobába Megérkezés a Gyöngytyúk utcába

Krúdy Gyula Budapestre településének pontos időpontját nem ismerjük. Szépirodalmi munkáiban, visszaemlékezéseiben többször is foglalkozik megérkezésével, első fő-

Az író mint kisdíák

városi éveivel. Am ezekben is előfordulnak ellentmondások. Egyik önéletrajzában azt írja, hogy 1896 nyarán érkezett Pestre. A *Fővárosi Lapoknál* helyezkedett el. Máshol viszont cáfolja ezt: „...egy muskátlis jözséfvárosi ablakból figyeltem Pestet, amit még nem heverte ki a millenáris kiállítás mámorát”. Az ezredévi ünnepségek pedig 1896. október 31-én zártak.

Első állását illetően is akad bizonytalanság. Egy 1918-ban írott emlékezésében megjegyzi, hogy a fővárosba érkezését követően a Magyarországi parlamenti tudósítója lett, csak hogy a kérdéses esztendőben egyáltalán nem publikált ebben a lapban, és 1897-ben is csak október elején jelenik meg először írása a Magyarországon, mégpedig a *Régesrég* című elbeszélés. Valószínűbb mégis, hogy a *Fővárosi Lapok* munkatársa lett, ez azonban csak 1897 áprilisától lehetséges, a lapot ugyanis ekkor adta el Porzolt Kálmán – jó okunk van feltételezni, hogy a nevezetes nábob, Szemere Miklós vette meg kedvesének, Meszlényi Adrienn színművésznőnek – szerkesztője bizonyos J. Virág Béla lett.

Ez a találkozás aligha volt véletlen. Az új szerkesztő ugyanis munkatársa volt a *Magyar Szemlének* és az *Egyetértésnek* is, tehát annak a két lapnak, amelyekben Krúdy az 1897-es évben a legtöbbet publikált. De J. Virág Béla korábban munkatársa volt az *Ország-Világnak* is, amelyben Krúdy a millennium évében tucatnyi elbeszélést jelentetett meg.

Az író tehát 1897. áprilismájától a *Fővárosi Lapok* munkatársa, s ha nem is nagyon sűrűn, de itt jelennek meg az írásai, sőt egy folytatásos regényét is közli a lap. A *Fővárosi Lapok* – 1897. június 20-tól: *Új Fővárosi Lapok* – munkatársa volt ebben az időben többek között Gáspár Imre, Erdélyi Gyula, Kálnay László és Pongrácz Béla is. Mindnyájan a *Krúdy-életmű* szüntelenül visszatérő alakjai.

Vegyük csak elő a *Hét hagoly* című regényt! Ennek hatodik fejezete *A pesti szerkesztő haráti* címet viseli, s lényegében arról szól, miként látogat az ifjú Józsiás – kit az író önmagáról mintázott – zsebében kéziratokkal a Ferenciek terén álló Athenaeum-épületbe. Végigalpalja a szerkesztőségeket, és ennek leírása színtiszta sajtótörténet. *Ifjú Ábrányi Kornél* a *Gajári* Odönig sokan elvonulnak clóttunk, az írói emlékezés pontos, a redakciók megjelenítése filmszerű. A szuggesztív leírás kétségteleen teszi, hogy Krúdy járt

az ódon, egyemeletes házban. Az Athenaeum épületét azonban 1897 tavaszán kezdtek lebontani. A bizonyosság mégis ott rejlik az életműben: „Még szerencsés voltam Budapestre kerülhetni később és mindig őszies nyíri hazából abban az időben, amikor a szlovákok még nem vágtak csákányokat a belvárosi házaknak” – írja 1921-ben az *L. M. emlékkönyvébe* című visszaemlékezésében.

Meglehet, hogy mégis Krúdy Máriának van igaza, aki szerint az író 1896 késő őszén költözött Pestre. Az igaz, hogy a pesti lapokban ebben az időben alig jelent meg írása, azonban Krúdy többször megemlékezett arról, hogy első pesti hónapjaiban nyomorgott, mint egy rongyos diák. Tény, hogy 1896 ősze és tele az író életének talán legteremtőlegesebb időszak volt.

A Krúdy-biográfia másik bizonytalansága az író első fővárosi lakhelyeivel kapcsolatos. Azt sokszor leírta, hogy megérkezése után a Gyöngytyúk – ma Gyulai Pál – utcában telepedett meg. „A Gyöngytyúk utcai házban, a Vadász- és Versey-napló feletti emeleten lakozván, az irodalmi siker oly váratlansággal rohbantotta fel életem rendjét, mintha egy petárdát hajítottak volna be többnyire nyitott ablakomon.” Ez a siker az *Üres a fészek* című novellagyűjtemény megjelenése, amelyet az *Ország-Világ* adott ki 1897-es évszámmal, Krúdy azonban abban az évben már egy sort sem írt ennek a lapnak.

az ódon, egyemeletes házban. Az Athenaeum épületét azonban 1897 tavaszán kezdtek lebontani. A bizonyosság mégis ott rejlik az életműben: „Még szerencsés voltam Budapestre kerülhetni később és mindig őszies nyíri hazából abban az időben, amikor a szlovákok még nem vágtak csákányokat a belvárosi házaknak” – írja 1921-ben az *L. M. emlékkönyvébe* című visszaemlékezésében.

Krúdy Gyula

Gőgicz Ferenc szabómester volt a szállásadója.

„A Gyöngytyúk utcából a Zerge utcába költöztem... csupán a regényesség kedvéért, mintegy a halott Benedek Aladár, de még inkább a régebben halott Szendrey Júlia tiszteletére.”

„Sose felejttem el azt a Baross utcai asszonyt, akinél nagyon rövid ideig laktam. De mégis már annyira a tulajdonának vélt, hogy rám zárta az ajtót éjszakára...”

Krúdy Gyula eme két lakhelyéről, a *Zerge* (ma: Horánszky) utcairól és a *Baross utca*iról eddig nem volt tudomás az irodalomtörténet, említi viszont a *Práter utcai* lakhelyét, ahol állítólag a 11-es számú földszintes ház udvari szobájában húzódott volna meg egy ideig.

Az első időkben az író édesapja még tett kísérleteket arra, hogy fiát jobb belátásra bírja. Krúdy állítólag meg is ígérte, hogy felhagy az íróssággal, és a családi óhajnak megfelelően jogi tanulmányokba kezd. Apja beíratta az egyetemre, és hónapos szobát bérelt neki a Sándor utcában. Az egyetemistáság és a tanulási azonban a beíratással véget is ért. Az 1899-es *Cím- és Lakásjegyzékben* meg is található: Krúdy Gyula hírlapíró, Főherceg Sándor utca 17. Ez azonos a mai *Bródy Sándor utca* 17-es számú házzal. Négy-

Érettségi után

emeletes épület, majdnem szemben a Vas utca torkolatával. Maga az író egyébként sehol nem említi ezt a szállását.

(fehér)

Krúdy Gyula 1899 decemberében kötött házasságot *Spiegler Bellával*, s akkor felesége *Király utca* 47. szám alatti lakásába költöztek. Az író pályája ettől kezdve meredeken kezdett felfelé ívelni, s életrajzában is alig akad fehér folt.

(fehér)

A megálmódott Magyarország Hogyan született a Krúdy világa című kötet?

Harminc évvel ezelőtt mint a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* bibliográfusa (szaknyelven: „gözhangyája”) megbízást kaptam egy *Krúdy Gyula-bibliográfia* készítésére. Az alkalom adott volt. Az író halálának harmincadik évfordulója (1933–1963). Krúdyt igen szerettem. Szerettem elbárándozni lírába bugyolált filozofikus mondatait:

(Ez a fénykép szerepel a *Krúdy világa*-ban is.) Olvassuk tovább Márait: „A bohém dandy helyében megjelenik egy ember arca, aki tudatosította a halált, ami eddig – ő is, mint mindenki – iparkodott elködösíteni. A nézése nem szomorú, nem is meghocsátó – a végső közhely pillantása ez, amikor a halálra ítélt már eldöntötte, hogy nem érdemes haragudni, sem örülni, Arany János énekelte, hogy »száz évben egyszer nyit az áloévirág«. Ilyen titokzatos, szépséges áloévirág a magyar irodalomban a százéves Krúdy életműve...”

A *Krúdy világa* egyike az az életrajz addigi ismeretlen „fehér foltjait” felfedezni. Szüleinek családja mindkét volt legendákkal volt tele. Nagypapa 1848/49-es vitéz honvéd huszárkapitány, aki Komárom ostrománál ismerkedik meg a várpalotai cigánycsaláddal származó fiatal és szépséges markotányosleánykával, akivel azután letelepedtek Nyíregyházán.

Krúdy gyermekkorában nagymamától sok mesét hall a szabadságharcról, és tőle örökli álomfejtési és kártyavetési tudományát is. Az egykori markotányos ez írt Budapestre unokájának 1919 vérvízataros napjaiban: „Édes Gyula! Egy gondolat bánt engem. Hogy te édes Gyula ebben a vesztésben lévő Hazánkat meg tudnád menteni. Ha személesen be utznád azokat a kétes gondolkodó vidékeket,

egy levele, Nyíregyházáról írta a fiához, amikor megkapta, 1930-ban, a *Baumgartner-díjat*. „...a szerencse Pézsbül én is kérek egy keveset, ugyem kaptam még tited sohasem semmi kügy nagy szükségem van rá...”

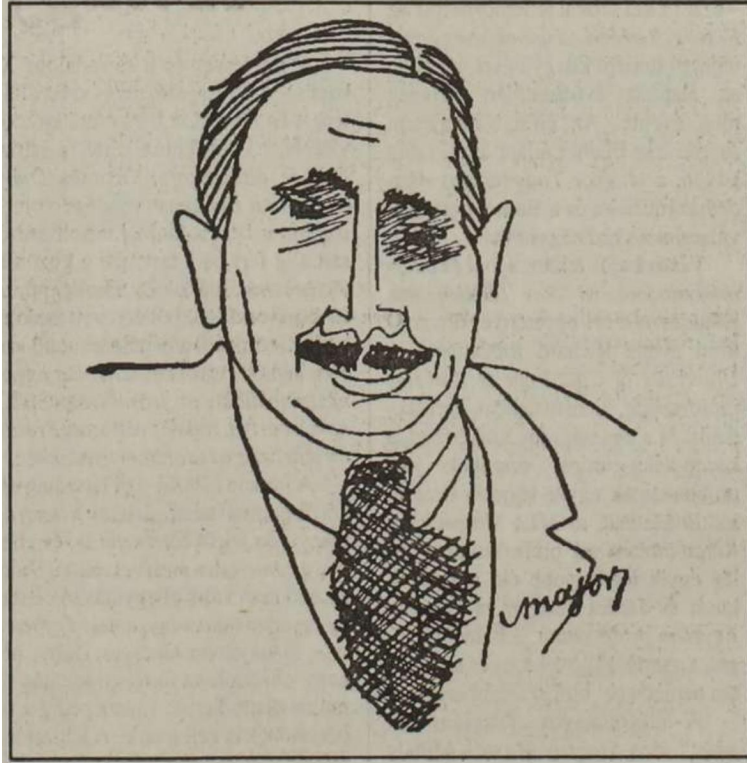
A fiatalember korán elszakadt a szülői háztól. Édesapja, a büntető- és gyilkossági perek híres védőügyvédje meghalt, odahaza, Nyíregyházán: a szíve nem bírta tovább a „szakma” izgalmait, nem érte meg a XX. századot, elhalálozott 1899. december 31-én.

Krúdy Gyula mámorosan veszi birtokába a századforduló fővárosát, mint *Stendhal* XIX. századi regényhőse, *Julien Sorel* Párizst. Írói szalonokba jár, ontja az elbeszéléseket és a hosszabb prózai műveket. Megnősül, elveszi a nálánál idősebb, *Satanella* néven ismert írónőt. Majd a szállodákban éli tovább az életét. Az *Otthon* kör levélpapírján ezt írja: „...bocsáss meg, hogy nem mentem hozzád – dolgoztam. Hogy vagy? Válaszolj! Csókol Gyula.” Utóirat: „30 korona” – ti, a hordárral mellékelve. Másik küldemény a *Meteor-Szálloda* levélpapírján: „Vegyél rajta parfümöt, Gyula...”

A *vörös postakocsi* és a *Szindbád*-kötetek megjelenéséig tart az a diadalmas korszak, amíg Krúdy igazfiát éli. 1919-ben feleségül vesz egy fiatal szépséget – (gazdag és vendökközvetítő leánygyermekét), Ekkorra már az író megtanulta: a sok pénzt, amit keres, csak igazán aranyakat rabló dolgokra érdemes elkölteni, mint a kártya meg a lóverseny. A nők és az ital korántsem kerültek annyiba...

Közben szüntelenül ír. Rejtély, hogy mikor él, miközben szórja maga körül, szinte számolatlanul, nemcsak a bankópenzéket, de a kéziratlapokat is. Hívei, mecénásai bőven vannak. Ez utóbbiak csak egy ideig. *Harvany Lajos* báró ezt írja Krúdynek: „Nem vagyok Rótschild...”

Százharminc kötetre becsült életműve, a *tegnapi Magyarország* nemcsak realis, de álombeli képe. A nála jóval fiatalabb írónemzedék egy tagja, *Sötér István* írta, aki kezdő regényíróként maga is művelte a „valóságos túlvilágot”, azaz a szürrealizmust: „Minél fakóbb a valóság, annál színesebb Krúdynál az eszmény –

Major Henrik karikatúrája az íróról (1911)

és a nagy kosutként fel ráznád ennek az alvó nemzet lelkeit...”

A nagypapa azután Nyíregyházán hagyta a nagymamát (meg egész családját), és egy fiatal nővel Budapestre költözött. A legidősebb Krúdy Gyulát kinevezték az újonnan felállított *Honvéd Menház* parancsnokának.

Idősebb Krúdy Gyula, az író édesapja, a jó hírű ügyvéd, cselédlányukat szökteti meg az atyai háztól. A nyíregyházi borkortonyákról származó tiszti cselédlányka megszüli az „úrfi” fiát, hősünket, a nagy fantáziájú író. Amikor megszületik valamennyi gyermek, és legifjabb Gyula már érettségi előtt áll, akkor kötének a szülők titokban házasságot, elutazván Budapestre, a terézvárosi plébániatemplomban. A mamának is fennmaradt

és a nagy kosutként fel ráznád ennek az alvó nemzet lelkeit...”

A *Krúdy világa* megjelenése után hamarosan indexre került, a könyvtárban kapható példányokon kívül nem árusíthaták a könyvesboltok. *Aczél György*, az akkor már igencsak nagy hatalmú miniszterhelyettes dörgedelmes intással róta meg a fővárosi tanácsot (a kötetet kiadó könyvtár gazdáját): mit képeleink, ha csak módjával adjuk ki államilag Krúdy Gyula prózáját, miért akarják ezt a döntésünket keresztetni ezzel a díszes könyvvel, az író népszerűsítésével?

Csakhamar mégis elkövetkezett Krúdy Gyula reneszánsza. Mivel százévenként mégiscsak kinyílunk a titokzatos áloévirág...

Tóbiás Áron